

Musea hebben letterlijke en spreekwoordelijke drempels. Mensen met een fysieke beperking geraken zonder hulp niet voorbij de drempel en eens binnen zijn deuropeningen, trappen en etages obstakels. Ook allerlei spreekwoordelijke drempels zijn belemmeringen. Voortschrijdend inzicht, maatschappelijke veranderingen en een gewijzigde opdracht zetten musea in beweging. Publiekswerkers, gidsen en vele partners werken samen met onverdroten ijver om van musea inclusieve plekken te maken.

Het museum is van iedereen

Toen de piepjonge Itzhak Perlman in de jaren zestig een carrière ambieerde als concertviolist, geloofde niemand dat hij ooit zou slagen in zijn opzet. Niet omdat het hem ontbrak aan werklust en talent, maar omdat hij als vierjarige na polio deels verlamd werd en de toenmalige wereld en het concertcircuit niet of nauwelijks ontworpen waren om hem zijn droom te laten najagen. Perlman zette door, werd de bekendste klassieke violist op de aardbol en pleitbezorger voor mensen met een fysieke beperking. Sinds zijn begindagen staat fysieke toegankelijkheid op de agenda; iedereen heeft het recht om gebruik te maken van publieke voorzieningen. De achterliggende gedachte is helder: ga er niet vanuit dat jouw referentiekader het enige valabele is en dus wat goed is voor jou, niet noodzakelijk goed is voor een ander. Of anders verwoord: wees je bewust van jouw verhaal en dus van jouw (onbewuste) vooroordelen.

Fysieke drempels zijn vaak zichtbaar, terwijl spreekwoordelijke drempels voorafgaand onderzoek vergen: welke drempels zijn er en wie wordt er niet bereikt of bediend? Wat precies weerhoudt mensen van een museumbezoek? Mars Van Malderen (MVM, publiekswerker bij Museum Hof van Busleyden): "Wij hebben een visueel stappenplan dat online beschikbaar is. Zo weet je niet alleen wat je in het museum kan beleven, maar is ook de weg ernaartoe geen struikelblok. Sommige mensen zijn al overprikkeld wanneer ze voor de museumdeur staan: door het verkeer, het openbaar vervoer, het zoeken van een parkeerplek."

Schrikt het beeld van een highbrow, intellectualistische plaats af? En: wie voelt zich als persoon niet weerspiegeld in de museumcollectie of in het begeleidend tekstmateriaal, of zijn er te weinig thema's die mensen na aan het hart liggen? Het museum kan een doolhof zijn, of de drukte een spelbreker. Het is alsof je aanklopt bij een museum, maar de deur blijft dicht.

Met andere woorden

Nochtans is een museum per definitie toegankelijk en staat het in dienst van de samenleving. Voortschrijdend inzicht leidde in 2022 tot een aangepaste ICOM-definitie (ICOM is de niet-gouvernementele, wereldwijde museumvereniging) van wat een museum is, of zou moeten zijn. Nieuw daarin is dat een museum inclusief is en werkt aan het bevorderen van de diversiteit en de duurzaamheid. En nog: met participatie van gemeenschappen. Eigenlijk zijn musea dusdanig veranderd dat enkel nog curatoren en suppoosten als begrippen uit de negentiende eeuw behouden zijn, en vaak, vooral in het geval van musea voor schone kunsten, het gebouw. Een dienst 'publiekswerking' is eerder van recente datum, net als een doelgroepenbeleid. Dat musea luisteren naar hun publiek en het publiek ook inspraak krijgt in inhoudelijk opzicht, is iets dat nog niet eens zo erg lang geleden onmogelijk leek. Curatoren en conservators zaten graag in een ivoren toren, dat 'hoorde' lang zo.

Hoe bereik je vandaag, in een veranderende, diverse maatschappij, zoveel mogelijk mensen? Nora De Wit (NDW, publieks-

Foto: © Geert Van de Velde

werker bij MSK Gent): “Toen ik hier acht jaar geleden begon, was dat als doelgroepenmedewerker. Toen werd dat zo genoemd, maar dat doen we vandaag niet meer. De opdracht bestond uit bepaalde doelgroepen naar het museum te laten komen en aangepaste activiteiten aan te bieden. In de grond is zowel de benaming als de werkwijze eigenlijk niet zo inclusief, maar het was wel nodig om er een agendapunt van te maken. Men zag met andere woorden in dat het vast publiek niet erg divers was samengesteld en dat dat een manco was.” “Publiekswerking was in het begin voornamelijk gericht op kinderen. Met mijn achtergrond als sociaal werker vond ik het belangrijk dat we niet enkel onze doelgroepen afvinkten, maar dat we werkten vanuit een bepaalde nood of vraag, zoals van mensen met een visuele beperking. Zo kwam er maandelijks een rondleiding en ook workshops. Een volgende stap was de individuele slechtziende of blinde bezoeker betrekken, wat dan resulteerde in verschillende voelplaten.”

Een terugkerend gegeven in de zoektocht naar een inclusiever museum is dat zaken die voor een bepaalde doelgroep ontwikkeld worden ook blijken aan te slaan bij andere, zoals voelplaten ook voor kinderen aantrekkelijk zijn in museumzalen waarin je doorgaans op een veilige afstand van kunst moet blijven. Dat is precies het succes en de kern van inclusief denken en werken: de ontwikkeling van tools, rondleidingen en andere spreken een divers publiek aan en laten mensen op een andere, minder stereotiepe manier kennismaken met kunst, waarbij vastomlijnde doelgroepen als vanzelf verlaten worden.

Neurodivers genieten

De fysieke drempel van het museum is ook een mentale drempel en zoals overal waar je te gast bent, is het cruciaal dat je je welkom voelt. MVM: “Wij hebben ons onthaalpersoneel en erfgoedbewakers vormingen gegeven, onder andere met onze partner BlinkOut, omdat de eerste persoon die je ontmoet in het

Dialogkaarten (MSK, Gent)

museum en hoe dat contact verloopt erg belangrijk is. Je moet ook een evenwicht vinden, niet iedereen apprecieert het dat iemand op zaal een praatje komt maken.”

Nu stiltewagons en andere plekken waar traagheid en rust gepredikt worden al veel langer ingeburgerd zijn, kunnen musea niet achterblijven. Vroeger moest je bij toeval een rustig moment uitgekozen hebben om er ongestoord en traag ondergedompeld te kunnen worden – dat terwijl er vanuit politiek-maatschappelijke hoek bezoekersquota gehaald moeten worden. De kwaliteit van een museumbezoek is nochtans essentieel. Toen ik in 2018 de grote Bruegelexpo in Wenen bezocht, moest ik even bekomen van het snerpende gekraak van honderden schoenen op het parkeer van het Kunsthistorisches Museum; niet iedereen heeft dezelfde neurofysiologische make-up. En algemeen bij blockbusters heb je vaak meer aandacht besteed aan kapsels en nekken dan aan de werken zelf. Kunst kan nochtans helend en cognitief ondersteunend werken, bijvoorbeeld voor mensen met dementie die geholpen worden om herinneringen op te halen.

MVM: “In het Museum Hof van Busleyden kan men kiezen voor een ‘stil bezoek’ tijdens enkele tijdvensters, waarbij we het licht dimmen en intense geluiden afzetten, maar de belangrijkste ingreep is dat we het aantal bezoekers verminderen. Mensen met een autismespectrumstoornis, een depressie of burn-out, hoogsensitieve en introverte mensen of mensen met een niet-aangeboren hersenletsel hebben hier nood aan, maar uiteindelijk is het goed voor heel wat mensen.”

NDW: “Prikkelarme instaprondeelingen worden in het MSK op maandagen georganiseerd, wanneer het museum gesloten is. Een kleine groep krijgt dan precies een privérondeleiding in een leeg museum. We werken ook samen met Tessa Kerre (hematoloog bij het UZ Gent) en haar project ‘kunst aan bed’. Palliatieve patiënten van haar kunnen naar het museum komen voor een prikkelarme tour op maat. Het zijn mensen bij wie besmettingsrisico’s erg groot zijn en dus best met zo weinig mogelijk mensen in contact komen. Niet occasioneel, maar vast in het aanbod.”

“Dat musea luisteren naar hun publiek en het publiek ook inspraak krijgt in inhoudelijk opzicht, is iets dat nog niet eens zo erg lang geleden onmogelijk leek.”

Diverse achtergronden

Hoe communiceer je over het inclusieve aanbod? Kies je als anderstalige nieuwkomer de tour die door die benaming jou in een vakje stopt? Taal legt gedachten en (voor)oordelen bloot. Hoe je iets benoemt, zegt iets over het voorafgaande denkproces. MVM: "Hoewel het museum in 2018 na renovatie opnieuw open was, en we daarna opnieuw gesloten waren voor noodzakelijke infrastructurale ingrepen, hebben we in de tussentijd de inhoud die we brengen opnieuw gescreend en er bleek op die korte tijd al een bijsturing nodig, vooral bij het gebruik van bepaalde woorden."

Een andere moeder- of thuistaal dan het Nederlands speelt natuurlijk ook een rol.

MVM: "Mechelen is een erg diverse stad en toen we NT2-rondleidingen (Nederlands als tweede taal) aanboden, bleek er zeer veel interesse te zijn."

NDW: "Wij werken samen met Amal (het Gentse agentschap voor integratie en inburgering). Een bezoek aan het MSK voor anderstalige nieuwkomers zat al in hun curriculum, een opportuniteit voor ons om het aanbod te verruimen, wat resul-

teerde in rondleidingen op maat. En daarna met dezelfde reflex: wat kunnen we voor de individuele anderstalige nieuwkomer doen? Dialoogkaarten vloeiden hieruit voort, waarbij op een laagdrempelige manier een gesprek over een kunstwerk tussen twee personen gefaciliteerd wordt. Maar ook voor scholen die zonder gids het museum wilden bezoeken, bleek dit een goede zet en ontwikkelden we 'kunstbabbelkaarten'.

Queer

Misschien wel het meest besproken thema van dit moment is kunst en LGBTQIA+, de queer-invalshoek. NDW: "Ook bij een LGBTQIA+-rondleiding gaat het niet meer om een doelgroep, het is ten eerste een community, en het is een thema dat een breed publiek aanspreekt. De gidsen met wie we de tour hebben geschreven, in samenwerking met de UGent, zijn verbonden met die community. De queer-blik verlaagt de drempel, laat een ander licht schijnen op oude kunst en is ook nodig naast een klassieke kunsthistorische rondleiding. Enkel die laatste aanbieden, is vandaag bijna niet meer denkbaar."

Een 'stiltebezoek' in het Museum Hof van Busleyden
Foto: Sophie Nuytten

MuSiKa is een project tussen het MSK en het muziekcentrum De Centrale. Violist Shalan Alhamwy en tar- en setarspeler Ehsan Yadollahi maakten bij tien werken een eigen muzikale interpretatie.

Pride and Paintings (MSK, Gent)
Foto: © Martin Corlazzoli

Een van de stops in de LGBTQIA+-rondleiding van het MSK, sinds 2022 de allereerste in België, houdt halt bij het virtueuze *De nimf Salmacis en Hermaphroditus* (1829) van François-Joseph Navez (afgebeeld op pagina 13). De stijl is neoklassiek, het onderwerp mythologisch. Toen Salmacis wenste om voor eeuwig verenigd te zijn met Hermaphroditus, besloten de goden om hen te versmelten tot één persoon met zowel vrouwelijke als mannelijke geslachtskenmerken. Op die manier is Hermaphroditus een van de oudste intersekse personen en een symbool voor wiens genderidentiteit niet in een binair vakje past.

Voelplaten, rolstoelen, audiodescriptie en noisecancelling hoofdtelefoons worden aangeboden, maar ook slow art-sessies, workshops, kampen, studeerplekken, thematische tours, audio-tours, familieparcours, schoolpakketten, rondleidingen en in-

stapronleidingen, natuurlijk vergt dit vele inspanningen. Hoe meer mogelijkheden op het menu, hoe groter de inspanningen voor musea die het al jaren stellen met eenzelfde of zelfs afgeslankte bezetting. Maar een ding staat vast: de toekomst is inclusief. **MATTHIAS DEPOORTER**

INFO Museum voor Schone Kunsten Gent – Fernand Scribedreef 1, Gent – T 32 09 323 67 00 – mskgent.be/bezoek/inclusie – Museum Hof van Busleyden – Sint-Janstraat 2A, Mechelen – T 32 015 29 40 30 – hofvanbusleyden.be/bezoek/toegankelijkheid

Museum Hof van Busleyden
Foto: Sophie Nuytten

